

Kemikaliebanta för en giftfri förskola

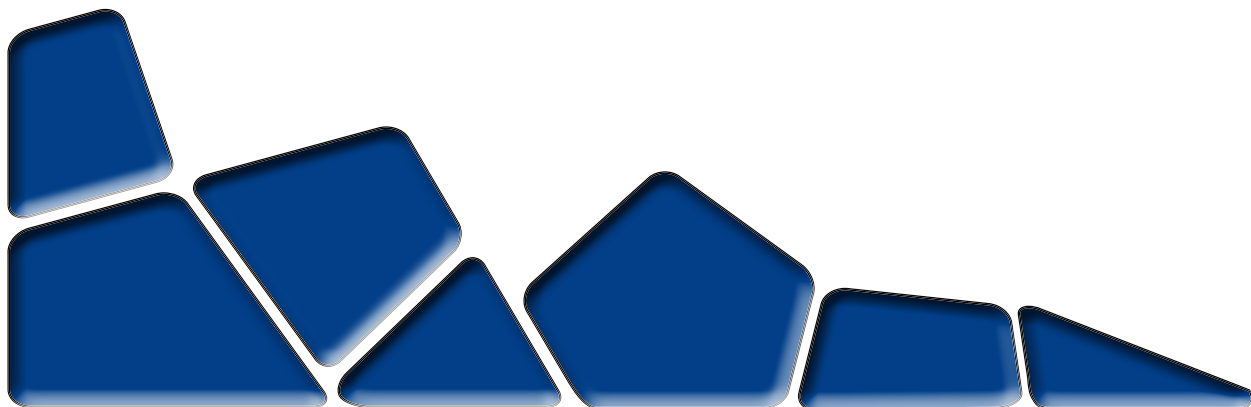

UPPDRAG Städkontroll och sunt ren 2015

Kristianstads
kommun

Städ koll och sunt ren

Uppdraget tar upp:

- koll på kemikalier
- städrutiner
- sunt ren - hygien

I damm på förskolor och i hem samlas oönskade kemikalier. Man kan säga att dammet speglar vilka ämnen som används i de produkter som vi omger oss med i vardagen. Städningen på förskolan är därför viktig. Särskilt små barn får i sig farliga ämnen via dammet. Barn får i sig damm genom att tugga eller suga på dammiga föremål samt genom att stoppa fingrar och händer i munnen. Det är därför viktigt att tänka både på vilka material som finns i rummen och på att ha goda städrutiner.

Det kan också finnas anledning att se över vilka olika städ- och rengöringsmedel som används på förskolan. Städ-, tvätt och diskprodukter innehåller kemikalier och det är viktigt att välja rätt, använda produkterna på rätt sätt och förvara dem klokt. Eftersom det ställs kemikaliekraV på städ, tvätt och diskprodukter vid upphandlingen ger det stöd för att välja produkter som inte innehåller giftiga eller allergiframkallande ämnen.

Att tvätta händerna är viktigt, både för att undvika smitta och för att minska risker med kemikalier. Vid handtvätt kan damm och annat som kan innehålla miljö- och hälsofarliga ämnen som tvättas bort.

En del av uppdraget handlar också om att se över de hygienprodukter som ni använder på förskolan. Det kan till exempel gälla vilka hygienprodukter, skötbäddar, tvättservetter och handskar som används. Även den typen av produkter kan innehålla mjukgörare, parfym eller konserveringsmedel.

Uppdraget innehåller 3 delar:

- inventeringsdel
- frågor om rutiner och materialval att diskutera för det vidare arbetet på förskolan
- råd och bakgrundsinformation

Inventeringen av ert nuläge på förskolan görs dels för att ni får underlag för vidare diskussioner på förskolan och dels för att vi ska kunna få en bild av hur det ser ut på förskolor i kommunen.

Lycka till med uppdraget!

Att diskutera på förskolan

Vilka rutiner eller vilken policy ska ni ha på förskolan när det gäller:

1. Gå igenom era städrutiner

Vilka rutiner har ni? Följer ni kommunens städpolicy? Hur ser ansvarsfördelningen ut för ytor och saker som inte städas så ofta?

2. Dammtorka och städa golv när barnen är ute

Dammtorkning och moppning av golv några gånger i veckan är bra. Det ska helst göras när barnen inte är i lokalerna eftersom damm rörs upp i luften under städningen.

3. Det är viktigt att pedagoger och barn hjälper till för att underlätta städningen

Vilka rutiner har ni för att plocka undan material så att det är lätt att städa? Hur förvaras saker? Tänk på städaspekten även när ni väljer förvaringsmöbler med mera.

4. Inventera vilka kemiska produkter som finns på förskolan och hur de förvaras

Behövs alla de kemiska produkterna som ni har? Förvaras produkterna så att de är oåtkomliga för barn?

5. Uppdatera er kemikalieförteckning och ha aktuella säkerhetsdatablad

Det är viktigt att ni har en sammanställning över de kemiska produkter som används på förskolan. Har ni aktuella säkerhetsdatablad för produkterna? Läs igenom dem så att ni vet vilka risker som finns med produkterna, hur de ska hanteras och åtgärder vid första hjälpen om det händer något. Lär er den nya faromärkningen för produkter. Säkerhetsdatabladen bör förvaras i anslutning till kemikalierna.

6. Välj oparfymerade hygien- och städprodukter

Undvik doftande produkter till barn eftersom många parfymämnen kan öka risken för allergier.

7. Diskutera era rutiner för handtvätt

Handtvätt är ett viktigt sätt för att minska små barns exponering för damm och farliga ämnen.

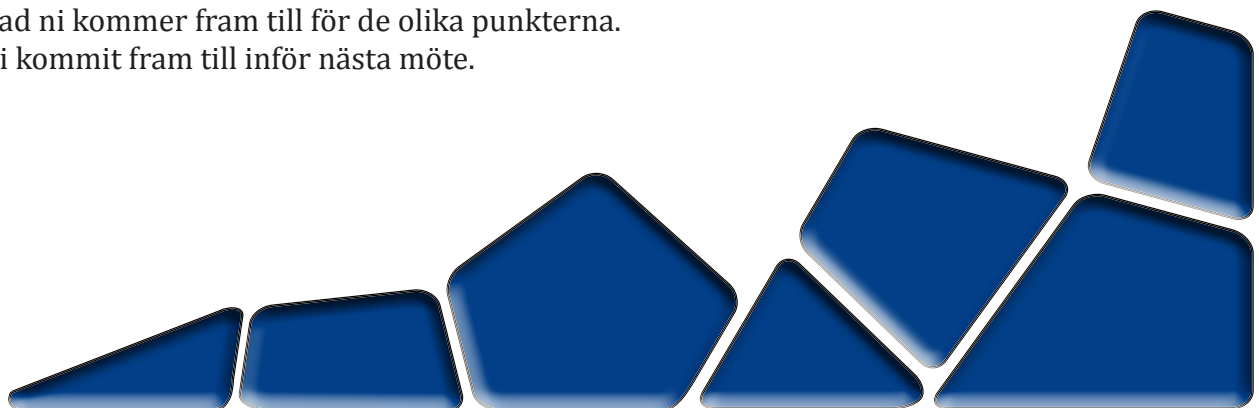
8. Använd pappersservetter och vatten

Använd inte våta servetter eller tvättlappar som kan innehålla parfym, konserveringsmedel och andra miljö- och hälsoskadliga ämnen. Använd istället torra pappersservetter som blöts i vatten. Se över om salvor, oljor och blöjor är märkta med astma- och allergiförbundets symbol.

9. Använd nitril eller polyetenhandskar vid skötbordet

Välj handskar av nitril eller polyeten (PE) om ni använder engångshandskar. Då minskar ni risken för spridning av mjukgörande ftalater och allergi.

Sammanfatta vad ni kommer fram till för de olika punkterna.
Redovisa vad ni kommit fram till inför nästa möte.

Inventera nuläget på förskolan

Datum för inventering: 2015-

Namn på förskolan:

Kontaktperson för förskolan:

Inventering hygien och rengöring

Kemikalieanvändning

Har ni någon aktuell lista över vilka kemiska produkter som används på förskolan? Nej (), Ja ()

Hur många kemiska produkter använder ni i kök, städ och övrigt? Cirka _____

Finns alla produkter som ni handlar med i kommunens avtal? Nej (), Ja ()

Om nej, ge gärna exempel på produkt eller produkter _____

Har ni tillgång till säkerhetsdatablad för de kemiska produkter som används? Nej (), Ja ()

Känner alla till var man hittar dem? Nej (), Ja ()

Känner alla i personalen till de nya farosymbolerna för kemiska produkter? Nej (), Ja ()

Används parfymerade städprodukter/rengöringsprodukter? Nej (), Ja (),

Om ja, vad? _____

Används golvvax eller golvpolish? Nej (), Ja () Om ja, hur ofta? _____

Vilka används? _____

Annat du vill notera: _____

Hygien

Handtvätt för barnen, antal gånger per dag: _____

Används engångsservetter vid blöjbyte? Nej (), Ja ()

Om ja, vilken typ? Torra i papper (), Våtservetter (), Tunna i skumgummi ()

Om ni använder flera typer, vilken används mest? _____

Används engångshandskar vid blöjbyte: Nej (), Ja ()

Om ja, vad är de gjorda av Nitril (), Vinyl (), Polyeten () Latex (), annat (), vad: _____

Används antibakteriella produkter? Nej (), Ja (),

Om ja, är de alkoholbaserade? Nej (), Ja (), Om nej, sort? _____

Vilka hudvårdsprodukter eller oljor används vid skötbordet? _____

Har ni skötbordsmadrasser: Nej (), Ja (),

Om ja, ålder: _____ material/fabrikat? _____

Annat du vill notera: _____

Städrutiner

Görs städningen i egen regi eller av en upphandlad städentreprenör? _____

Sker städning på morgonen innan barnen kommer (), på dagtid (), på kvällen ()

Sker korsdragsvädring vid städning? Nej (), Ja (), Om ja, hur ofta? _____

Dammtorkas golven med torr mopp? Nej (), Ja ()

Om ja, hur många gånger/vecka? _____

Om ja, vilken typ av mopp? Mikrofiber (), Textil (), Annan (), vilken typ? _____

Hur torkas golven: Våt (), Fukt (), Hur många gånger/vecka? _____

Finns centraldammsugare? Nej (), Ja ()

Dammsugs golven? Nej (), Ja () Om ja, hur många gånger/vecka? _____

Dammsugs endast mattor? Nej (), Ja () Om ja, hur många gånger/vecka? _____

Dammtorkas leksaker, hyllor, armatur? Nej (), Ja (), Om ja, hur ofta? _____

Skakas/vädras lösa textilier (filtar, kuddar, större gosedjur): Nej (), Ja (), Om ja, hur ofta? _____

Hur ofta tvättas textilier? Lakan: _____ Filtar, kuddar: _____ Gardiner, etc.: _____

Leksaker i textil/gosedjur: _____

Storstädning, hur ofta (gånger/år)? _____

Hur ofta rengörs högt belägna ytor som belysning, hyllor med mera? _____

På vilket sätt tar ni hänsyn till städbarhet vid planering av lokaler och förvaring?

Håll koll på era kemiska produkter

Råd om kemiska produkter

- **Förvara kemiska produkter oåtkomligt för barn!**
- **Inventera vilka kemiska produkter som ni har. Rensa bort dem som inte används och lämna dem som farligt avfall.**
- **Håll kemikalieförteckningen uppdaterad och håll koll på säkerhetsdatabladet**
- **Undvik om möjligt produkter med farosymboler och använd istället mildare alternativ.**
- **Välj oparfymerade och allergivänliga hygien- och städprodukter, gärna miljömärkta.**

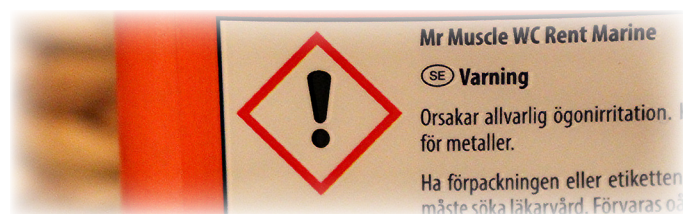
Förvara kemiska produkter i låst utrymme, så att barn inte kan komma åt dem. Kemiska produkter som maskindiskmedel, tvättmedel, rengöringsmedel, lim och målarfärg kan vara farliga för barnens hälsa vid olyckshändelser. Förvara kemiska produkter i sina ursprungliga förpackningar där faroinformationen står.

Gå igenom vilka kemikalier ni har på förskolan. Tänk igenom vilka kemiska produkter som verkligen behövs och rensa bort de som är onödiga.

Farliga kemiska produkter är kemikalier som är märkta med farosymbol eller faropiktogram. Det innebär att de är klassade som farliga, antingen brand- eller explosionsfarliga eller att de är farliga för hälsa eller miljö. Undvik om möjligt produkter med farosymboler och använd istället mildare alternativ.

Rengöringsprodukter kan innehålla allergiframkallande parfymämnen, konserveringsmedel och andra irriterande och miljöskadliga kemikalier. Därför är det viktigt att välja städprodukter från det upphandlade sortimentet och att välja parfymfria alternativ. Genom att välja parfymfria produkter så undviks många allergiframkallande ämnen. Välj till exempel parfymfritt tvättmedel, diskmedel, tvål och hudkräm.

Kontrollera även kemiska produkter som eventuellt är inköpta på andra sätt eller som är gamla och inte längre ingår i det upphandlade sortimentet. Det finns risk att de innehåller miljöfarliga ämnen. Om rengöringsmedel marknadsförs som antibakteriella eller om det står att de innehåller hypoklorit bör de sorteras bort. Gör er också gärna av med golvpolsk om det är uppenbart att de innehåller organofosfater.

Märkning av kemiska produkter

Den som tillverkar eller importerar kemiska produkter till Sverige är skyldig att lämna information om farorna med produkten och hur den kan hanteras på säkert sätt. Du kan hitta information om faror i två olika former:

- märkning på förpackningen som visar farosymboler för produktens hälso- och miljöfarliga egenskaper och
- säkerhetsdatablad med mer detaljerad information.

Farosymboler

Alla farliga kemiska produkter ska vara tydligt märkta med farosymbol och risk- och skyddsinformation på svenska. Märkningen informerar om skador som kan uppstå vid användning. Du kan därför titta på produkten för att få informa-

tion om den är klassad som farlig. Under år 2015 infördes ett nytt internationellt märkningssystem. Farosymbolerna har tidigare varit svarta på en med orange botten. De nya symbolerna är svarta på en vit botten med en röd ram.

Säkerhetsdatablad

I säkerhetsdatabladet finns både information om produkten och de ämnen som ingår i produkten. Du ser om produkten är klassad som farlig och faroangivelser för de farliga ämnen som finns i produkten. Det finns också information som talar om hur du skyddar din hälsa och miljö vid användning eller spill av produkten.

Många tillverkare har säkerhetsblad på sina hemsidor, men det går också bra att fråga hos återförsäljare där du kan handla produkten.

Så här ser de nya symbolerna ut:

Faroangivelser - kallades tidigare för riskfraser

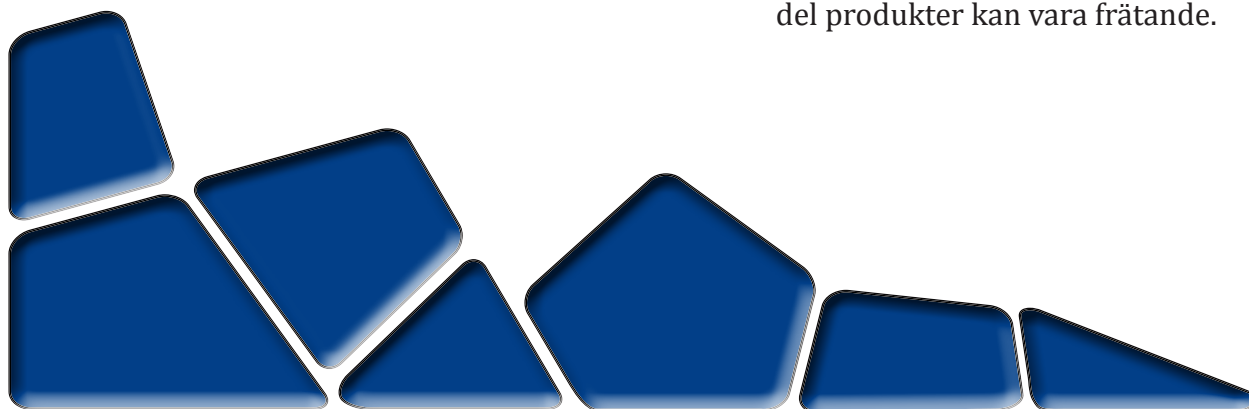
En kemisk produkt ska vara märkt med de faroangivelser som gäller för produkten. Om du tittar på ett säkerhetsdatablad för produkten kan du ibland se faroangivelser för de kemikalier som ingår i produkten. Det gör att du inte behöver vara kemist för att se om det finns farliga ämnen i produkten. Här ser du faroangivelser som talar om hur kemikalien/produkten påverkar din hälsa eller miljön.

Faroangivelser för hälsofara

Faroangivelse	Egenskap
H300, H301, H302	Dödligt, giftigt respektive skadligt vid förtäring
H304	Kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna
H310, H311, H312	Dödligt, giftigt respektive skadligt vid hudkontakt
H314	Orsakar allvarliga frätskador på hud och ögon
H315, H317	Irriterar huden respektive kan orsaka allergisk hudreaktion
H318, H319	Orsakar allvarliga ögonskador respektive orsakar allvarlig ögonirritation

Faroangivelse	Egenskap
H330, H331, H332	Dödligt vid inandning, giftigt respektive skadligt vid inandning
H334	Kan orsaka allergi- eller astmasymtom eller andnings-svårigheter vid inandning
H335	Kan orsaka irritation i luftvägarna
H336	Kan göra att man blir dåsig eller omtöcknad
H340, H341	Kan orsaka genetiska defekter respektive misstänks kunna orsaka genetiska defekter
H350, H351	Kan orsaka cancer respektive misstänks kunna orsaka cancer
H360, H361, H362	Kan skada fertiliteten eller det ofödda barnet, misstänks kunna skada fertiliteten eller det ofödda barnet respektive kan skada spädbarn som ammas
H370, H371	Orsakar organskador respektive kan orsaka organskador
H372, H373	Orsakar organskador genom lång eller upprepad exponering respektive kan orsaka organskador genom lång eller upprepad exponering

När det gäller städ och rengöringsprodukter är det vanligt att de är irriterande för huden och en del produkter kan vara frätande.

Miljökrav vid upphandling

Faroangivelser för miljöfaror

När det gäller miljöfaror finns det många produkter som innehåller ingredienser som är giftiga för vattenlevande organismer.

Faroangivelse	Egenskap
H400	Mycket giftigt för vattenlevande organismer
H410, H411	Mycket giftigt respektive giftigt för vattenlevande organismer med långtidseffekter
H412	Skadliga långtidseffekter för vattenlevande organismer
H413	Kan ge skadliga långtidseffekter på vattenlevande organismer
H420	Skadar folkhälsan och miljön genom att förstöra ozonet i övre delen av atmosfären

Vid upphandling av produkter för städ-, tvätt och diskprodukter ställs krav på att:

- Tensider som ingår i produkten ska vara lätt nedbrytbara.
- De ämnen som ingår i produkten inte är bioackumulerbara
- Ämnen som ingår i produkten inte är akut giftiga, giftiga, organtoxiska, cancerframkallande, mutagena eller reproduktionstoxiska
- Produkten inte är miljöfarlig
- Produkten inte innehåller allergiframkallande ämnen (undantag konserveringsmedel i halter under 0,1 viktprocent och enzymer)

Det finns också krav på begränsningar av EDTA (etylendiamintetraättiksyra), aromatiska lösningsmedel, halogenerade lösningsmedel, alkylfenoletoxylater och aktivt klor.

Leverantören ska erbjuda doseringsanvisningar på förpackningen eller i produktblad. Leverantören ska ha alla säkerhetsdatablad nedladdningsbara för beställaren via sin hemsida.

När leverantören vill byta ut en produkt i avtalslistan granskar vi alltid säkerhetsdatabladet innan ersättningsprodukten kan godkännas.

Viktigt med goda städrutiner

Råd om städrutiner

- *Se helst till att barnen inte är i lokalen när städningen sker.*
- *Vädra om möjligt innan barn släpps in i nystädad lokal.*
- *Anpassa städmetod efter material och ytskikt.*
- *Planera och inred lokalerna för att vara lättstädade*
- *Tvätta textilier regelbundet.*

Städning på förskolor är en viktig del för att minska exponeringen av farliga kemikalier för små barn. Små barn rör sig nära golvet och dammet, de stryker med händer över plana ytor, tuggar och suger på händer och på leksaker och andra prylar som kan ha samlat damm. Det är välkänt att olika kemikalier samlas i damm, vilket gör städningen viktig. Även om livsmedel fortfarande är en dominant källa till olika miljögifter så anses damm vara en betydelsefull källa till miljögifter för framför allt barn 1-3 år.

När Kemikalieinspektionen gjorde en studie av innehållet i damm på några förskolor hittade de bland annat olika sorters flamskyddsmedel, mjukgörande ftalater och tungmetaller.

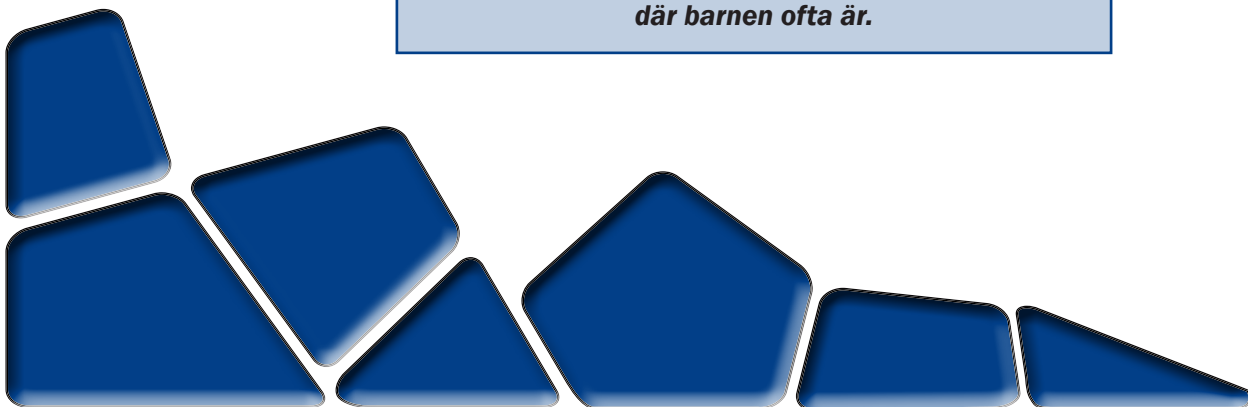
Det är viktigt att ha goda städrutiner, både för att underlätta städning och för att ta bort damm. När städningen fungerar bra på förskolan minskar mängden miljö- och hälsofarliga ämnen som barnen kommer i kontakt med.

Tidpunkten för städningen kan ha betydelse eftersom damm rörs runt vid städningen. Barnen exponeras mer om städning sker när barnen är i lokalen. Damm rörs runt vid städning, därför kan det vara bra att vädra vid städtillfället. Valet av städkemikalier är också viktigt, eftersom många av dessa ofta till exempel kan vara starkt parfymerade och används över stora ytor.

Val av städmetod anpassas efter material och ytskikt. Använd aldrig mycket vatten vid torkning av golv.

Fukttorkning med minsta möjliga mängd vatten är att föredra då dammsugning rör upp dammpartiklar i luften. Fuktmoppen får även upp de mindre dammpartiklarna. Torka även möbler, lister, hyllor med mera. Såpa eller mikrofiberduk anpassad för städning är bra alternativ.

Enligt Folkhälsomyndighetens allmänna råd om städning i förskolor så bör lättåtkomliga ytor som till exempel golv, bord, bänkar, stolar, stoppade möbler och mattor rengöras dagligen i de lokaler där barnen ofta är.

Textilier

Nya textilier kan innehålla rester av kemikalier från odling, tillverkning och färgning och ska därför tvättas innan de används. Även inför transport tillsätts kemikalier för att textilierna inte ska bli skrynkliga eller mögla. Dessa kemikalier kan bland annat skapa allergier. Tvätta alltid textilier, madrassöverdrag, gardiner, gosedjur, med mera, innan användning.

Miljögifter ansamlas också i damm på textilier. Regelbunden tvätt av textilier bör ingå i hygien- och städrutiner. Exempel på textilier i förskolan som bör vara med i tvättrutin är filter, frotté- och kuddöverdrag, tygleksaker/gosedjur, kuddar, gardiner, draperier, mattor och utklädningskläder.

Städbarhet

Det är viktigt att verksamheten planeras så att det är lätt att städa. Det handlar till exempel om att pedagoger och barn hjälper till att plocka undan.

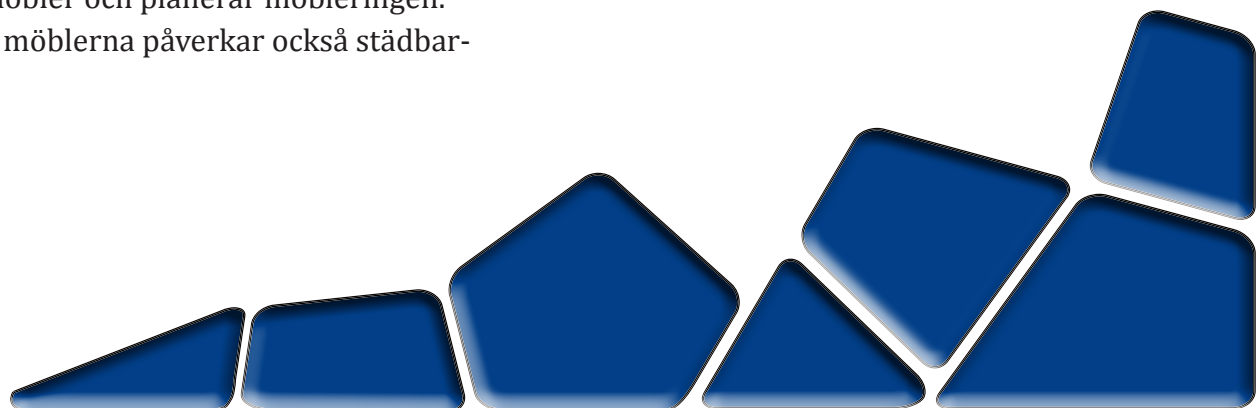
En annan faktor är förvaring. Förvaras saker så att det inte samlas en massa damm? Undvik plana ytor högt upp. Tänk igenom städbarhet inför nyinköp. Det finns exempel på skolor som har köpt skåp med sluttande toppskiva - för att undvika att det samlas damm. Skåp med dörrar är att föredra framför öppna hyllor/hyllpan. Ett alternativ är att använda lådor med lock.

Prata gärna med er städsamordnare innan ni beställer nya möbler och planerar möbleringen. Placeringen av möblerna påverkar också städbarheten.

Ventilation

Det är viktigt med bra ventilation. Mängden damm och föroreningar minskar när luftomsättningen är god. Om antalet barn ökar i en lokal ska ventilationen anpassas till det. Se till att ha rutiner för att anmäla en ventilation som inte fungerar.

I väntan på åtgärd kan man själv effektivt vädra före och efter stora samlingar genom att helt enkelt öppna lokalens fönster och låta det bli korsdrag i några minuter.

Sunt ren - hygien

Råd om hygien och för val och användning av hygienprodukter

- *Tvätta händerna ofta på barn är ett bra sätt att minska intaget av kemikalier. Tvål och vatten räcker långt.*
- *Handdesinfektionsmedel är bra vid sjukdomsutbrott, men undvik desinfektion på barnens händer dagligen.*

Var noga med handtvätt

Det är viktigt att ha bra rutiner när det gäller handtvätt. Damm, som kan innehålla miljögifter, fastnar lätt på händerna och små barn gillar att stoppa dem i munnen. Att tvätta sig är ett effektivt sätt att minska exponeringen för skadliga kemikalier, men är så klart även bra för att undvika smitta.

Vanliga rutiner på en förskola är att barnen tvättar händerna före dukning och måltid samt efter blöjbyte, toalettbesök och utomhusvistelse. Att hålla sig till de rutinerna är bra.

Desinfektionsmedel

Desinfektionsmedel som vanlig handsprit och handgel innehåller antibakteriella ämnen. Antibakteriella ämnen är framtagna för att döda bakterier. Många antibakteriella medel kan vara skadliga för miljön och misstänks orsaka antibiotikaresistens.

Olika desinfektionsmedel är vanliga i förskoleverksamheter, men använd dem inte mer än nödvändigt. Vid influensatider kan det såklart vara bra, annars räcker det med vanlig tvål och vatten. Antibakteriella produkter med alkohol är ofta bättre än produkter utan alkohol.

Vid skötbordet

Råd om produktval vid skötbordet

- *Torra pappersservetter är ett bättre alternativ än parfymade våtservetter.*
- *Välj i första hand handskar av nitril eller polyeten om ni använder engångshandskar*
- *Välj skötbäddar utan PVC och flamskyddsmedel.*

Våtservetter och pappersservetter

Våtservetter är ofta parfymade och innehåller konserveringsmedel. Testfakta gjorde 2011 en analys av nio olika våtservetter, där de sammanlagt innehöll femtiotre olika kemikalier. Att blöta torra pappersservetter i en plastpåse till utflykten är ett bra alternativ för att undvika kemikalier.

Handskar vid skötbordet

Om ni vill använda handskar vid blöjbyte så välj engångshandskar av nitril eller polyeten. Undvik handskar av PVC/vinyl och latex (kan vara allergiframkallande). Vinylhandskar riskerar att innehålla stora mängder hormonstörande ftalater. Ftalaterna vandrar över till barnets samt bärarens hud vid användning. I det nuvarande avtalet finns både nitrilhandskar och ftalatfria PVC handskar.

Blöjor

Blöjor kan innehålla parfym, flamskyddsmedel, salvor, lotioner, lukthämmande ämnen eller nanomaterial. Alla dessa ämnen kan vara skadliga och är förbjudna i Svanen-märkta produkter.

Välj skötbäddar utan PVC

Skötbäddar består ofta av en skummadrass med ett plastöverdrag av PVC. Skummadrasser kan

innehålla skadliga flamskyddsmedel och plastöverdraget kan innehålla ftalater, organofosfater och tungmetaller.

Välj istället:

- Madrasser utan kemiska flamskyddsmedel
- Madrassöverdrag utan PVC. Välj istället med avtagbart och tvättbart tyg eller av plast som polyeten (PE), polypropen (PP) eller polyuretan (PUR).

Oljor och salvor

Om ni använder barnoljor eller andra produkter vid skötbordet, undvik gärna produkter med mineralolja. Mineralolja är restprodukt från oljeindustrin. Sådan olja kan rubba hudens naturliga förmåga att återfukta sig. Den kan innehålla ämnen som kan ge både eksem. Mineralolja kan skrivas på olika sätt i ingrediensförteckningen: Mineral Oil, Paraffinum Liquidum, Vaseline, Paraffin, Vit mineralolja, Medicinsk vitolja, Oleum petroli, Oleum vaselini, Paraffinum, Vaseline Oil, E 905, Paraffin Oil, Liquid paraffin.

Välj hudkrämer och oljor som är godkända av astma- och allergiförbundets eller är miljömärkt med Bra Miljöval eller Svanen.

Läs mer på:

Kemikalieinspektionens information om märkning av kemiska produkter:

<http://www.kemi.se/sv/Innehall/Fragor-i-fokus/Farosymboler--kanske-den-enda-varning-du-far/>

Här finns information, planscher med symboler, quiz och en film att ladda ner för att lära sig mer om de nya farosymbolerna.

Folkhälsomyndighetens råd om städning på förskolor:

<http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/tillsyn-och-regelverk/tillsyn-miljobalken/tillsynsvagledning-forskolor/stadning-och-ren-goring/>

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/documents/nyheter-press/nyheter2014/Forslag-till-allmanna-rad-stadning-skolor-forskolor.pdf>

Västra Götalandsregionen har en hemsida med information kopplat till HYFS - Hygiensköterska i förskola

<http://www.vgregion.se/hyfs>

Kristianstads kommuns underlag för städrutiner

<http://www.kristianstad.se/upload/Forvaltningarna/Mhk/Infoblad/allergi/stadpolicy2015.pdf>

Naturskyddsföreningens Rapport
Operation Giftfri Förskola
- Tips till förskolor och föräldrar

Makt, plast och våra barn
Ethel Forsberg

Lycka till!

Kristianstads
kommun

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen

